

Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego

z dnia 10 listopada 2004 r.

II UZP 9/04

Przewodniczący Prezes SN Walerian Sanetra, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk, Jerzy Kwaśniewski, Józef Iwulski, Zbigniew Hajn, Jerzy Kuźniar (sprawozdawca, uzasadnienie), Barbara Wagner (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 10 listopada 2004 r. sprawy z wniosku Stanisława D. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B. o nienależne świadczenie, na skutek zagadnienia prawnego przekazanego przez skład trzech sędziów Sądu Najwyższego postanowieniem z dnia 11 sierpnia 2004 r., sygn. akt II UK 445/03, do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu Najwyższego :

„Czy prawo do emerytury ulega zawieszeniu na podstawie art. 103 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), jeżeli emeryt nie rozwiąże wszystkich stosunków pracy wiążących go ze wszystkimi pracodawcami, u których pozostawał w zatrudnieniu bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, także w wypadku, gdy przy ustalaniu emerytury i jej wysokości uwzględnione zostały okresy i zarobki z tytułu zatrudnienia uzyskiwane przez emeryta tylko u niektórych spośród tych pracodawców ?”

p o d j ą ł uchwałę:

Prawo do emerytury ulega zawieszeniu, jeżeli emeryt nie rozwiąże wszystkich stosunków pracy, w których pozostawał bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury (art. 103 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych - jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.).

U z a s a d n i e n i e

Postanowieniem z dnia 11 sierpnia 2004 r. [...] Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym kasację przedstawił powiększonemu składowi Sądu Najwyższego - w trybie art. 393¹⁴ k.p.c. - do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne: „czy prawo do emerytury ulega zawieszeniu na podstawie art. 103 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), jeżeli emeryt nie rozwiąże wszystkich stosunków pracy wiążących go ze wszystkimi pracodawcami, u których pozostawał w zatrudnieniu bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, także w wypadku, gdy przy ustalaniu emerytury i jej wysokości uwzględnione zostały okresy i zarobki z tytułu zatrudnienia uzyskiwane przez emeryta tylko u niektórych spośród tych pracodawców ?”

Powyższe zagadnienie wyłoniło się przy rozpoznaniu kasacji wniesionej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B. od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 8 października 2003 r. w następujących okolicznościach sprawy:

ZUS - Oddział w B. decyzją z dnia 19 kwietnia 2002 r. zobowiązał wnioskodawcę Stanisława D. do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia emerytalnego za okres od dnia 1 lipca 2000 r. do dnia 31 marca 2002 r., wskazując, że w tym czasie wnioskodawca kontynuował zatrudnienie bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał pracę bezpośrednio przed nabyciem prawa do emerytury. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku wyrokiem z dnia 11 grudnia 2002 r. oddalił odwołanie wnioskodawcy od powyższej decyzji, stwierdzając w uzasadnieniu, że skoro wnioskodawca, który uzyskał prawo do emerytury począwszy od dnia 1 czerwca 1998r. na podstawie decyzji z dnia 10 lipca 1998 r. nie rozwiązał przed dniem 1 lipca 2000 r. stosunków pracy z wszystkimi dotychczasowymi pracodawcami, mimo iż był pouczone o treści art. 103 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (w decyzji z dnia 5 czerwca 2000 r.), to istniała podstawa do zawieszenia emerytury. W wyniku apelacji wnioskodawcy Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z dnia 11 marca 2003 r. uchylił powyższy wyrok i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania, zwracając uwagę, że Sąd pierwszej instancji nie wyjaśnił, czy rzeczywiście nie doszło do rozwiązania stosunku pracy wnioskodawcy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał on zatrudnienie bezpośrednio przed dniem uzyskania prawa do emerytury.

W wyniku ponownego rozpoznania sprawy, Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku wyrokiem z dnia 27 maja 2003 r. [...] zmienił zaskarżoną decyzję i stwierdził, że wnioskodawca nie jest zobowiązany do zwrotu pobranego świadczenia emerytalnego za okres od dnia 1 lipca 2000 r. do dnia 31 marca 2002 r. Według ustaleń Sądu, wnioskodawca w dniu 1 czerwca 1998 r. po uzyskaniu prawa do emerytury rozwiązał z dniem 30 czerwca 1998 r. umowę o pracę z „zasadniczym pracodawcą”, a następnie zawierał z nim okresowe umowy o pracę, natomiast kontynuowanie przez wnioskodawcę dodatkowego zatrudnienia (w niepełnym wymiarze czasu pracy) w dacie nabycia uprawnień emerytalnych - w ocenie Sądu - nie wpływa na zawieszenie prawa do świadczenia stosownie do art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z dnia 8 października 2003 r. [...] oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych od wskazanego wyżej wyroku.

W kasacji pełnomocnik organu rentowego zarzucił naruszenie art. 103 ust. 2a w związku z art. 138 ustawy emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych „przez błędną wykładnię wskutek przyjęcia, że kontynuowanie dodatkowego zatrudnienia przez wnioskodawcę w niepełnym wymiarze czasu pracy bez uprzedniego rozwiązania umów o pracę z pracodawcami, na rzecz których wykonywał je bezpośrednio przed nabyciem prawa do emerytury ustalonym decyzją organu rentowego, nie powoduje zawieszenia prawa do emerytury bez względu na wysokość uzyskiwanego przez niego dochodu, jeśli rozwiązał on umowę o pracę z pracodawcą, gdzie był zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy oraz ustalenie, że nie pobrał on nienależnego świadczenia emerytalnego w rozumieniu art. 138 ww. ustawy i nie jest zobowiązany do jego zwrotu.”

W ocenie składu orzekającego Sądu Najwyższego, art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z FUS budzi wątpliwości, a w orzecznictwie sądowym pojawiła się rozbieżność w sposobie interpretacji i stosowania tego przepisu.

W wyroku z dnia 19 lutego 2004 r., II UK 263/03, Sąd Najwyższy wyraził pogląd prawny, wedle którego „użycie przez ustawodawcę terminu 'pracodawca' w liczbie pojedynczej nie jest równoznaczne z ograniczeniem kontynuowania zatrudnienia tylko do jednego pracodawcy, lecz powinno być odnoszone do wszelkich stosunków pracy kontynuowanych przez emeryta po dniu nabycia prawa do emerytury. Inaczej rzecz ujmując dla uniknięcia zawieszenia prawa do emerytury, emeryt powinien rozwiązać wszystkie stosunki pracy, wiążące go ze wszystkimi pracodawcami, u których

pozostawał w zatrudnieniu bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, niezależnie od tego, czy do podstawy wymiaru emerytury przyjęto zarobki od wszystkich, czy też tylko od jednego z pracodawców (...). Przepis art. 103 ust. 2a ustawy emerytalnej wyraża zasadę, że pracownikowi, który nabył prawo do emerytury przysługuje jedno świadczenie - albo emerytura z ubezpieczenia społecznego albo wynagrodzenie z tytułu zatrudnienia (...). Pracownik, który osiągnął wiek emerytalny może wybrać status emeryta lub zachować, pomimo nabycia prawa do emerytury, status pracowniczy. Nie może jednak łączyć bez ograniczeń statusu emeryta i pracownika, a co za tym idzie otrzymywać równocześnie świadczenia z tytułu utraty zdolności do dotychczasowej pracy (wiek emerytalny jest konwencjonalnym wiekiem utraty zdolności do zarabkowania własną pracą) i z tytułu kontynuowania zatrudnienia, do wykonywania którego utracił zdolność (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2004 r., II UK 274/03, niepublikowany)." Ten pogląd prawny podzielają też konsekwentnie organy rentowe.

Jest jednak znamienne, że pomimo sformułowania przytoczonego wyżej poglądu prawnego, Sąd Najwyższy w uzasadnieniu powołanego orzeczenia z dnia 19 lutego 2004 r. uznał za stosowne podkreślić równocześnie, że w rozpoznawanej sprawie: „wysokość emerytury, którą powód pobierał, została ustalona na podstawie zarobków z tytułu zatrudnienia w szkole, jak i bibliotece. Warunek rozwiązania zatrudnienia przed dniem 1 lipca 2000 r. został spełniony tylko u jednego z pracodawców - szkole, natomiast zatrudnienie w bibliotece było kontynuowane (...). Wskutek powyższych okoliczności występuje więc obowiązek zwrotu emerytury w części dotyczącej kontynuowanego zatrudnienia w bibliotece (z wyłączeniem części dotyczącej emerytury nauczycielskiej)." Rozumowanie to nawiązuje wyraźnie do odmiennego poglądu prawnego, wedle którego z dyspozycji art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z FUS wynika, iż jeżeli emeryt po uzyskaniu prawa do emerytury rozwiązał swój stosunek pracy z pracodawcą, na rzecz którego bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury wykonywał zatrudnienie, które stanowiło podstawę przyznania tego prawa, to wówczas brak jest podstawy do zawieszenia przyznanego mu prawa do emerytury z tej przyczyny, że nadal kontynuował zatrudnienie u innego pracodawcy, u którego był zatrudniony przed uzyskaniem prawa do emerytury, o ile ani to dodatkowe zatrudnienie, ani też uzyskiwane z jego tytułu zarobki nie stanowiły podstawy do określenia jego prawa do emerytury oraz jej wysokości. Sąd Apelacyjny w Katowicach w uzasadnieniu wyroku z dnia 5 lutego 2003 r. [...] (wyrok ten był na-

stępnie przedmiotem postępowania kasacyjnego zakończonego wydaniem wymienionego wyżej wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2004 r.), wyraził opinię, że za przyjęciem takiej interpretacji art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z FUS przemawia także wykładnia logiczna, celowościowa i historyczna, bowiem nowelizacja art. 103 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, w wyniku której wprowadzony został do tego przepisu ust. 2a, była następstwem zmian restrukturyzacyjnych kopalni na Śląsku oraz innych wielkich zakładów przemysłowych, których pracownicy (dotyczyło to w szczególności: górników i hutników) w obawie przed utratą dotychczasowych miejsc pracy z powodu procesów restrukturyzacji przemysłu, występowali masowo z wnioskami o przyznanie prawa do górniczej (wcześniejszej) emerytury, aby ustalić (sprawdzić) swoje uprawnienia emerytalne na przyszłość, a następnie - w wypadku uzyskania prawa do emerytury nadal kontynuowali dotychczasowe zatrudnienie. Rozbieżność pomiędzy praktyką organów rentowych i orzecznictwem sądowym w kwestii sposobu określania daty uzyskania przez tych pracowników statusu emeryta oraz powstania prawa do świadczenia emerytalnego i prawa do wypłaty tego świadczenia, doprowadziła właśnie do uchwalenia powyższej nowelizacji art. 103 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

W konsekwencji, zależnie od sposobu odpowiedzi na postawione pytanie prawne, rozstrzygnięcie w kwestii zawieszenia emerytury uzyskanej przez pracownika, który nadal kontynuuje zatrudnienie u choćby jednego z pracodawców, u których był zatrudniony również bezpośrednio przed uzyskaniem prawa do emerytury, albo będzie wymagało uprzedniego ustalenia, czy to kontynuowane przez emeryta zatrudnienie i uzyskiwane z tego tytułu zarobki stanowiły podstawę przyznania i określania wysokości należnej emerytury, albo też będzie podejmowane „automatycznie” w każdej sytuacji kontynuowania przez emeryta jakiegokolwiek wcześniejszego zatrudnienia także po uzyskaniu prawa do emerytury.

Sąd Najwyższy w składzie powiększonym zważył, co następuje:

Prawo do emerytur i rent (według sformułowania ustawowego, a właściwie prawo do realizacji - wypłaty - przyznanych świadczeń) ulega zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu na zasadach określonych w art. 104 -106 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Powołane przepisy zostały umieszczone w dziale VIII, regulującym

zasady ustalania świadczeń, rozdziale II, odnoszącym się wprost do zawieszania lub zmniejszania świadczeń. Wskazane wyżej przepisy stanowią po pierwsze, że prawo do świadczeń powstaje z mocy prawa - po spełnieniu warunków określonych w przepisach, a po drugie, że realizacja tego prawa (wypłata) ulega zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu (na zasadach określonych w ustawie) w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego. Przesłanką zawieszenia prawa do (wypłaty) świadczenia - emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy lub renty rodzinnej dla jednego uprawnionego - jest osiągnięcie przychodu w kwocie wyższej niż 130 % przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego (kwota graniczna górna). W razie osiągnięcia przychodu w kwocie przekraczającej 70 % przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał kalendarzowy, ostatnio ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, nie wyższej jednak niż 130 % tej kwoty (kwota graniczna dolna), świadczenie ulega zmniejszeniu o kwotę przekroczenia, nie większą jednak niż kwota maksymalnego zmniejszenia obowiązująca w dniu 31 grudnia 1998 r. w wysokości wskazanej w ustawie.

Instytucja zawieszania prawa do świadczenia została wprowadzona do polskiego porządku prawnego ustawą z dnia 28 marca 1958 r. o zmianie przepisów o rentach i zaopatrzeniach (Dz.U. Nr 21, poz. 93) i wyrażała, podobnie jak i późniejsza ustawa z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 3, poz. 6) ogólną zasadę, że renta starcza (emerytura) ulega zawieszeniu na czas wykonywania zatrudnienia lub posiadania dochodów z innych źródeł. Ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40 poz. 267 ze zm.) stopniowo rozluźniała tę zasadę. Początkowo prawo do świadczenia ulegało zawieszeniu w razie wykonywania zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (art. 81 pkt 1), by przejść przez art. 24 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.) do zawieszenia prawa do emerytury lub renty w razie osiągnięcia określonych dochodów. Ogólnie rzecz ujmując, można powiedzieć, że do dnia 31 grudnia 1998 r. - data wejścia w życie obecnie obowiązującej ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych - spowodowane to było osiągnięciem wynagrodzenia lub dochodu w określonej wysokości z tytułu wykonywa-

nia zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej. Przepis art. 103 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r., dodany do niej został przez art. 2 ustawy z dnia 21 stycznia 2000 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 9, poz. 118) i wszedł w życie z dniem 1 lipca 2000 r. Stanowi on, iż „prawo do emerytury ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, ustalonym w decyzji organu rentowego”.

Użycie przez ustawodawcę terminu „pracodawca” w liczbie pojedynczej nie może być rozumiane jako równoznaczne z ograniczeniem kontynuowania zatrudnienia tylko do jednego pracodawcy, lecz powinno być odnoszone do wszelkich stosunków pracy kontynuowanych przez emeryta po dniu nabycia prawa do emerytury. Dla uniknięcia więc zawieszenia prawa do emerytury, emeryt powinien rozwiązać wszystkie stosunki pracy, wiążące go z pracodawcami, u których pozostawał w zatrudnieniu bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, niezależnie od tego, czy do podstawy wymiaru emerytury przyjęto zarobki od wszystkich, czy też tylko od jednego z pracodawców. W tym zakresie należy w pełni podzielić stanowisko i argumentację zawarte w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2003r., II UK 146/03 (OSNP 2004 nr 16, poz. 289). Takie rozumienie przedstawionego przepisu ma dodatkowe oparcie we wnioskowaniu z mniejszego na większe (*argumentum a minori ad maius*). Jeżeli dla realizacji prawa do emerytury (wypłaty emerytury), konieczne jest rozwiązanie umowy o pracę u pracodawcy, na rzecz którego wykonywana była ona bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury (zakazane jest kontynuowanie pracy), ustalonym w decyzji organu rentowego, to tym bardziej konieczne jest rozwiązanie innych (pozostałych) stosunków pracy łączących zainteresowanego, niewątpliwie bowiem pracownikowi, który nabył prawo do emerytury przysługuje albo emerytura z ubezpieczenia społecznego albo - jeżeli nie dojdzie do rozwiązania stosunku pracy - wynagrodzenie z tytułu wykonywanego zatrudnienia. Ten sam pogląd został wyrażony w wyroku z dnia 19 lutego 2004 r., II UK 263/03 (dotąd niepublikowany). Analogiczne stanowisko - bez szerszego uzasadnienia - zostało też zajęte w artykule E. Dziubińskiej - Lechnio i E. Sejdel: Rozliczanie świadczeń emerytalno-rentowych, Prawo Pracy 2003 nr 11, s. 27.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że w obecnym stanie prawnym (art. 15 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS) podstawę wymiaru emerytury i renty stanowi, ustalona w sposób określony w ust. 4 i 5, przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe lub na ubezpieczenie społeczne na podstawie przepisów prawa polskiego w okresie kolejnych 10 lat kalendarzowych, wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 20 lat kalendarzowych poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę, z uwzględnieniem ust. 6 (i art. 176), przy czym stosownie do ust. 4 w celu ustalenia podstawy wymiaru emerytury lub renty przede wszystkim oblicza się sumę kwot podstaw wymiaru składek i kwot, o których mowa w ust. 3, w okresie każdego roku z wybranych przez zainteresowanego lat kalendarzowych. Następnie oblicza się stosunek każdej z tych sum kwot do rocznej kwoty przeciętnego wynagrodzenia, ogłoszonej za dany rok kalendarzowy, wyrażając go w procentach, z zaokrągleniem do setnych części procentu, oraz oblicza się średnią arytmetyczną tych procentów, która, z zastrzeżeniem ust. 5, stanowi wskaźnik wysokości podstawy wymiaru emerytury lub renty, a na koniec mnoży się przez ten wskaźnik kwotę bazową, o której mowa w art. 19.

Składka emerytalna pobierana jest od wszystkich źródeł przychodu (por. rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe, Dz.U. Nr 161, poz. 1106 ze zm.), z ograniczeniami co do wysokości - w 2004 r. do kwoty 68.700 zł - na podstawie obwieszczenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe w roku 2004 (M.P. Nr 58, poz. 915), wydanego na podstawie delegacji zawartej w art. 19 ust. 10 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.).

Zasady te nie odnoszą się co prawda do problematyki zawieszania prawa do świadczeń, uregulowanej w oddzielnym rozdziale ustawy i normującym zupełnie inne kwestie, niemniej prowadzą do wniosku, że skoro wysokość świadczenia emerytalnego uwarunkowana jest wysokością składki, ta zaś pobierana jest od wszystkich źródeł przychodu (z każdego stosunku pracy wynika przymus ubezpieczenia emerytalnego), to konieczne jest - po spełnieniu ryzyka ubezpieczeniowego (tu osiągnięcia stosownego wieku i tzw. stażu ubezpieczeniowego) - rozwiązanie wszystkich stosun-

ków pracy łączących zainteresowanego, aby mogło dojść do wypłaty (realizacji) świadczenia nabytego z mocy prawa.

W dotychczasowym orzecznictwie wyrażono też trafny pogląd, że zawieszenie prawa do emerytury w przypadku pozostawania w stosunku pracy jest funkcjonalnie uzasadnione. Zasadą jest, że pracownikowi, który nabył prawo do emerytury przysługuje jedno świadczenie - albo emerytura z ubezpieczenia społecznego albo wynagrodzenie z tytułu zatrudnienia. Powyższe ma też oparcie w art. 67 ust. 1 Konstytucji, wiążącym z osiągnięciem wieku emerytalnego powstanie prawa do zabezpieczenia społecznego, którego zakres i formy określa ustawa. Pracownik, który osiągnął wiek emerytalny może więc wybrać albo status emeryta, albo zachować - pomimo nabycia prawa do emerytury - status pracowniczy. Nie może jednak łączyć bez ograniczeń statusu emeryta i pracownika, a więc otrzymywać równocześnie świadczenia z tytułu utraty zdolności do dotychczasowej pracy (osiągnięcie wieku emerytalnego jest bowiem uznawane za równoznaczne z utratą zdolności do zarobkowania własną pracą) i wynagrodzenia z tytułu kontynuowania zatrudnienia, do wykonywania którego pracownik utracił zdolność. Z omawianego przepisu ustawy emerytalnej nie tyle wynika obowiązek rozwiązania stosunku pracy przez pracownika, który nabył prawo do emerytury, ile obowiązek dokonania przez niego wyboru, czy decyduje się na emeryturę, czy też na pozostawanie w stosunku pracy, a jego istotą jest wyeliminowanie równoczesnego pobierania dwu świadczeń - emerytury i wynagrodzenia za pracę w pełnej wysokości.

Jak wynika z dyskusji poselskiej w Komisji Polityki Społecznej nad projektem ustawy zmieniającej, celem wprowadzenia przepisu art. 103 ust. 2a (inna sprawa czy osiągnięciem) była interwencja na rynku pracy (poprzez oczekiwane zwolnienie miejsc pracy). Zmodyfikowanie zasad zawieszalności prawa do świadczeń z uwagi na pogarszającą się sytuację społeczno - gospodarczą, w tym wzrost stopy bezrobocia i jego coraz częściej strukturalny charakter oraz postępujące ubóstwo, nie narusza więc wyrażonej w art. 2 Konstytucji zasady demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Na władzach publicznych spoczywa nie tylko wynikający z art. 67 ust. 1 Konstytucji obowiązek zapewnienia zabezpieczenia społecznego obywatelom, którzy osiągnęli wiek emerytalny, ale także przewidziany w ustępie 2 tego artykułu obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa socjalnego obywatelom niemającym środków utrzymania, pozostającym bez pracy nie z własnej woli. Problematyka rozumienia przepisu, jego zakresu podmioto-

wego oraz granic stosowania była przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego także w innych orzeczeniach.

W wyroku z dnia 30 lipca 2003 r., II UK 363/02 (niepublikowany), przede wszystkim uznano, że stosowanie zasad określonych w art. 103 ust. 2a ustawy do osób, które prawo do emerytury uzyskały przed wejściem w życie ustawy z dnia 20 stycznia 2000 r. zmieniającej ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o emeryturach i rentach, nie narusza ani zasady praw słuszenie nabytych, ani niedziałania prawa wstecz, ani też zasady równości wobec prawa. Przepis ten znowelizował art. 103 ust. 2 ustawy emerytalnej, wiążąc prawo do wypłaty (realizacji) emerytury, z uprzednim rozwiązaniem stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego emeryt wykonywał pracę przed dniem nabycia prawa do emerytury, przy czym nie budzi wątpliwości, że po rozwiązaniu stosunku pracy może dojść do zawarcia nowej umowy i kontynuowania zatrudnienia. W tym wyroku wyrażono nadto opinię, że ustawodawca ma prawo wprowadzać, czy też modyfikować zasady zawieszalności świadczeń emerytalno-rentowych, mając na uwadze aspekty społeczno-ekonomiczne, w tym aktualne tendencje na rynku pracy, a więc stopę i strukturę pogłębiającego się bezrobocia, co nie narusza wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP zasady demokratycznego państwa prawa, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Regulacja zawarta w art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie narusza zasady ochrony praw nabytych, nie pozbawia bowiem osób zainteresowanych prawem do emerytury, oddzielając nabycie prawa do emerytury w wyniku ziszczenia się ryzyka ubezpieczeniowego (dożycie określonego wieku) od jego realizacji oraz zawieszenia świadczenia w razie kontynuacji zatrudnienia bez rozwiązania stosunku pracy.

Podobny pogląd został wyrażony w wyroku z dnia 19 lutego 2004 r., II UK 274/03 (OSNP 2004 nr 21, poz. 376), w którym stwierdzono, że art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, dotyczy wszystkich ubezpieczonych (pracowników), a więc także mianowanych nauczycieli akademickich zatrudnionych na stanowisku profesora nadzwyczajnego lub zwyczajnego. Analogiczne stanowisko zostało zajęte w wyrokach z dnia 12 lutego 2004 r., II UK 237/03 i z dnia 11 marca 2004 r., II UK 276/03 (niepublikowane).

Problematyki stosowania tego przepisu w stosunku do adwokata wykonującego zawód w kancelarii adwokackiej, dotyczyła uchwała z dnia 27 kwietnia 2004 r., II UZP 2/04 (OSNP 2004 nr 17, poz. 303). Przyjęto w niej, iż prawo do emerytury ad-

wokata kontynuującego nieprzerwanie praktykę adwokacką w kancelarii adwokackiej, po dacie jego nabycia, nie ulega zawieszeniu na podstawie tego przepisu, bo adwokaci nie są pracownikami, a jedynie w zakresie świadczeń z ubezpieczenia społecznego tak są traktowani.

W Traktatach Rady Europy zawieszalność prawa do świadczeń i zmniejszanie ich wysokości przewiduje nie tylko Europejski Kodeks Zaopatrzenia Emerytalnego z 1964 r. (art. 26 ust. 3) - STE nr 48 (Wybór Konwencji Rady Europy, Warszawa 1999, s. 509) - ale i zrewidowany Europejski Kodeks Zabezpieczenia Społecznego z 1990 r. (art. 74 ust. 1 lit. j) - STE nr 139, który zezwala na zawieszanie, zmniejszanie lub odmowę przyznania świadczeń emerytalnych, inwalidzkich „i dla osób pozostałych przy życiu tak długo jak długo zainteresowany wykonuje działalność dochodową”.

Z przedstawionych stanowisk (i ich zasadniczych motywów) wynikają wnioski, według których art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z FUS ma: po pierwsze charakter powszechny w tym sensie, że dotyczy wszystkich pracowników (niezależnie od podstawy nawiązania stosunku pracy), a po drugie, że stosuje się go do wszystkich stosunków pracy wiążących pracownika, niezależnie od tego, czy zostały one uwzględnione przy ustalaniu podstawy emerytury i jej wysokości.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji uchwały.

=====